

3. Алаев, Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
 . – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
4. Іщук, С. І. Розміщення продуктивних сил (Теорія, методи, практика). Видання перероб і доп. / С. І. Іщук. – К.: Європ. ун-т, 2006. – 216 с.
5. Некрасов, Н. Н. Региональная экономика: Теория, проблемы, методы / Н. Н. Некрасов. – М.: Экономика, 1975. – 316 с.
6. Анучин, В. А. Основы природопользования. Теоретический аспект / В. А. Анучин. – М.: Мысль, 1978. – 293 с.
7. Розміщення продуктивних сил: Навч. посібник / В. В. Ковалевський, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенов та ін.; за ред. В. В. Ковалевського, О. Л. Михайлюк. – К. Либідь, 1996. – 368 с.
8. Топчіев, О. Г. Терміни і поняття в економічній географії / О. Г. Топчіев. – К.: Радянська школа, 1982. – 160 с.
9. Розміщення продуктивних сил України: Підручник / Є. П. Качан, М. О. Ковтонюк, М. О. Петрига та ін.; За ред. Є. П. Качана. – К.: Вища школа, 1997. – 375 с.
10. Каїра, З. С. Розміщення продуктивних сил: стратегія та практика: Навчальний посібник / З. С. Каїра, А. І. Омелянчук, О. С. Поважний. – Донецьк: Альфа-прес, 2006. – 320 с.
11. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України: Навчальний посібник / За ред. проф. Є. П. Качана. – Тернопіль, економічна думка, 2005. – 310 с.
12. Жук, М. В. Розміщення продуктивних сил і економіка України: Підручник / М. В. Жук, В. П. Круль. – К.: Кондор, 2004. – 296 с.

доц. Потокій М.В.

ГЕОГРАФІЧНІ СОБЛИВОСТІ ІМПОРТУ ПОСЛУГ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Метою статті є аналіз обсягів, структури та географічних особливостей імпорту послуг в Тернопільській області.

Особливості імпорту послуг. Імпорт послуг є складовою частиною зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно до Закону України від 16 квітня 1991 року “Про зовнішньоекономічну діяльність” [1], зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб’єктів господарської діяльності України та іноземних суб’єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами (пункт 8 статті 1). У Господарському кодексі України подано наступне визначення цієї діяльності [2]: “Зовнішньоекономічною діяльністю суб’єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та (або) робочою силою” (стаття 377).

Експортом називають вивіз із митної території країни за кордон товарів і послуг без зобов’язання їхнього зворотного повернення [14, стор. 463]. Імпортом називають ввезення товарів і послуг, інколи – капіталу, знань, технологій [14, стор. 553]. Може бути видимим (імпорт товарів) і невидимим (імпорт послуг).

Імпорт послуг тісно пов’язаний з імпортом товарів.

Ці сектори спонукально впливають один на одного через транспортування, рекламу, аналіз ринків, маркетингові консультації тощо.

Обсяги імпорту послуг. Імпортні операції послугами здійснювалися в Тернопільській області 54 підприємствами і закладами (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості підприємств, що здійснюють імпорт послуг, і країн-партнерів в імпорті послуг*

Показники	Роки			
	2013	2014	2015	2016
Кількість підприємств і закладів Тернопільської області, які здійснювали імпорт послуг	69	59	56	54
Кількість країн-партнерів в імпортній діяльності	39	44	42	48

*) За даними Головного управління статистики у Тернопільській області [8, 9, 10]

Загальна вартість імпортованих послуг складала у 2014 році 8,4678 млн. доларів США, у 2016 р. – 5,7889 млн. доларів, хоча у 2013 і 2014 рр. вона була значно вищою – 12,86 та 12,63 млн. доларів відповідно.

Таблиця 2

Динаміка обсягів імпорту послуг*, мільйонів доларів США

Роки											
005	006	007	008	009	010	011	012	013	014	015	016
,6058	,3902	,2097	,0979	,0032	,0942	,5172	2,8648	2,6336	,4678	0,3927	,7889

*) За даними Головного управління статистики у Тернопільській області [8, 9, 10]

Упродовж року імпорту послуг значно коливається. На I квартал припадає 1,3589 млн. дол. (23,47%), на II квартал – 1,6279 млн. дол. (28,12%), на III квартал – 1,197 млн. дол. (20,68%), на IV квартал – 1,6051 млн. дол. (27,730%).

Також нерівномірний розподіл імпорту в різних країнах. Так, в Австрії на I квартал припадає 11,9%, на II – 50,2%, на III – 9,7%, на IV – 28,2%. В Польщі на I квартал припадає 17,8%, на II – 26,4%, на III – 23,1%, на IV – 32,7%. В Кіпрі на I квартал припадає 39,4%, на II – 60,6%. У Франції на I квартал припадає 22,8%, на II – 36,3%, на III – 26,7%, на IV – 14,2%. У Японії на III квартал припадає 66,7%, на IV – 33,3%.

Розподіл імпорту за країнами. Найбільшими імпортерами послуг в 2014 р. в Тернопільську область були Польща (2,696 млн. доларів США), Німеччина (2,292 млн. доларів), Російська Федерація (642 тисяч доларів), Велика Британія (212 тисяч доларів), Бельгія (194 тисяч доларів), Болгарія (122), Італія (165), Австрія (90), значно менше – Китай (72), Мальта (70) Іспанія (61).

У 2016 р. найбільшими партнерами були Польща (2,5405 млн. дол.), Німеччина (1,7658 млн. дол.), Кіпр (545 тис. дол.), Швеція (347,7 тис. дол.), Бельгія (253,9 тис. дол.), Російська Федерація (181,5 тис. дол.), Австрія (145,9 тис. дол.), Словаччина (124,6 тис. дол.), Нідерланди (110,1 тис. дол.).

Структура імпорту послуг. У структурі наданих послуг у 2014 р. на першому місці були послуги, пов'язані із подорожами (2,98 млн. доларів США або 35,2% від вартості всіх послуг). Найвища частка припадає на наступні країни: Німеччину (948,9 тисяч доларів або 42,7%), Польщу (611,9 тисяч доларів або 27,6%), Російську Федерацію (587,5 тисяч доларів або 26,4%), Нідерланди (216,8 тисяч доларів або 9,8%), Болгарія (117,9 тисяч доларів або 5,3%).

Значними за обсягами в імпорті були ділові послуги (2,2241 млн. доларів США або 26,3%), із яких на Німеччину припадає 39,7%, на Польщу – 39,2%, Велику Британію – 6,6%, Китай – 3,2%, Австрію – 3,2%, Республіку Білорусь – 2,9%.

Вартість імпорту послуг транспорту складала 2,1099 мільйонів доларів (або 24,9%). Серед них лівовою часткою припадала на послуги автомобільного транспорту – 1,25 млн. доларів США або 59,3 від вартості наданих транспортних послуг). Основною часткою цього виду послуг припадала на Польщу (46,0%), Швецію (33,4%), Німеччину (10,7%), Республіку Білорусь (2,7%), Чехію (2,1%), Іспанію (1,6%).

Невелику частку складала інші допоміжні транспортні послуги (14,4%), інформаційні послуги (3,2%), послуги з ремонту та технічного обслуговування (5,4%), послуги з будівництва (2,1%), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (1,9), послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги (0,5%), послуги з переробки матеріальних ресурсів (0,3%) [8; 9; 10; 11; 12].

Таблиця 3

Динаміка структури імпорту послуг*

Вид послуги	Роки							
	2013		2014		2015		2016	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	0,0106	0,1	0,0248	0,3	0,0158	0,2	0,0285	0,5
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших	0,5808	4,6	0,4552	5,4	0,3964	3,8	0,2942	5,1

категорій									
Транспортні послуги	3,8489	30,5	2,1099	24,9	1,6152	15,5	2,1796	37,7	
Послуги, пов'язані із подорожами	3,6712	30,5	2,9838	35,2	1,6738	16,1	1,2851	22,2	
Послуги з будівництва	0,2426	1,9	0,1766	2,1	-	-	-	-	
Послуги зі страхування	-	-	0,0002	0,0	0,0002	0,0	0,0001	0,0	
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	0,0034	0,0	0,011	0,2	-	-	-	-	
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	0,2542	2,0	0,1633	1,9	0,0768	0,7	0,0924	1,6	
Послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги	0,2489	2,0	0,2746	3,2	3,9629	38,2	0,3029	5,2	
Ділові послуги	3,7097	29,4	2,2241	26,3	2,6371	25,4	1,6148	27,9	
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	0,0633	0,5	0,043	0,5	0,0145	0,1	0,0003	0,0	
Державні та урядові послуги	-	-	0,0014	0,0	0,0001	0,0	-	-	
Усього	12,6336	100	8,4678	100	10,3927	100	5,7889	100	

*) За даними Головного управління статистики у Тернопільській області [8, 9, 10]

Послуги з переробки матеріальних ресурсів. У 2016 р. вони склали 28,5 тис. дол., або 0,5% імпорту всіх послуг. Вони стосувалися послуг з переробки товарів за кордоном (давальницької сировини). Надавалися підприємствами і закладами Бельгії (87%) та Індії (13%).

Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій. Склали 294,2 тисячі доларів (5,1% імпорту всіх послуг). Стосувалися ремонту машин та устаткування (25,8 тис. дол. чи 8,8%), поточного ремонту та технічного обслуговування транспортних засобів (264,9 тис. дол. (90%), ремонту апаратури, побутових приладів та інструментів (3,6 тис. дол. чи 1,2%).

Надавалися підприємствами і закладами десятих країн: Польщі (59%), Нідерландів (17%), Німеччини (10%), також Бельгії (4%), Австрії, Франції, Китаю, Словаччини, Іспанії, Швеції.

Транспортні послуги. У 2016 р. сягнули 2,1706 млн. дол. Стосувалися послуг морського транспорту (697,5 тис. дол. або 32,1%), послуг повітряного транспорту (697,5 тис. дол. або 32,1%), послуг залізничного транспорту в обсязі 0,1 тисячі доларів, послуг автомобільного транспорту (863,6 тис. дол. або 39,8%, у тому числі з послуг вантажного автотранспорту – 7,5%, транспортно-експедиційних послуг автотранспорту – 24,1%, послуг, пов'язаних із забезпеченням автомобільної транспортної інфраструктури – 8,2%), інших допоміжних та додаткових транспортних послуг (609,3 тис. дол. або 28,1%, у тому числі послуг із оформлення документів відповідно до митних вимог – 22,8% і інших транспортних послуг – 5,3%).

Даний вид послуг надавався підприємствам, закладам і громадянам Тернопільської області 22 країнами світу. Найбільша частка припадає на Польщу (1579,3 тис. дол. – 72,6%), Швецію (340,3 тис. дол. – 15,7%), Німеччину (118,7 тис. дол. – 5,6%), а також Словаччину (2,6%), Чехію (1,6%), Білорусь, Російську Федерацію, Грузію, Австрію, у дуже малих обсягах на Болгарію, Бельгію, Молдову, Литву, Норвегію.

Послуги, пов'язані із подорожами, надавалися 40 країнами світу. Їх обсяг – 1,2851 мільйона доларів. Стосувалися послуг під час відряджень (308,4 тис. дол. або 24,0%, у тому числі послуг, пов'язаних із проживанням під час відряджень, – 11,0%, послуг, пов'язаних із харчуванням, – 11,2%, місцевих транспортних послуг в період відрядження – 1,6%, послуг операторів, що організували перебування під час відрядження – 0,2%), послуги під час інших ділових подорожей (976,5 тис. дол. або 76%, у тому числі послуги, пов'язані із проживанням, – 0,6% і послуги, пов'язані із харчуванням, – 75,4%), послуги, пов'язані із освітньою метою (0,1 тис. дол.).

Найбільше послуг, пов'язаних із подорожами, надавалося підприємствами і закладами Польщі (407,2 тис. дол. або 31,7%), Німеччини (286,1 тис. дол. або 22,3%), Російської Федерації (126,3 тис. дол. або 9,8%), а також Словаччини (60,4 тис. дол.),

Нідерландів (53,7 тис. дол.), Австрії (53,0 тис. дол.), Білорусі (40,4 тис. дол.), Бельгії (36,3 тис. дол.), Угорщини (30,3 тис. дол.), Болгарії (29,8 тис. дол.), Іспанії (25,0 тис. дол.), Італії 24,9 тис. дол.), Молдови (21,4 тис. дол.), Чехії (19,3 тис. дол.), Франції (17,0 тис. дол.).

Послуги із страхування надавалися в обсязі 100 доларів надавалися польськими фірмами.

Рояліті та інші послуги, пов'язані із використанням інтелектуальної власності, склали 92,3 тис. дол. і надавалися Бельгією в обсязі 53,1 тис. дол., Францією в обсязі 19,4 тис. дол. і США в обсязі 15,0 тис. дол.

Послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні й інформаційні послуги. У 2016 р. склали 302,9 тис. дол. Із них на телекомунікаційні послуги припадало 4,8%, комп'ютерні послуги – 95%, інформаційні послуги – 0,2%.

Надавалися Німеччиною у обсязі 149,2 тис. дол., Бельгією (122,7 тис. дол.), Естонією (12,9 тис. дол.), Польщею (8,1 тис. дол.), Швецією (6,3 тис. дол.), США (3,7 тис. дол.), Британськими Віргінськими Островами (0,3 тис. дол.).

Ділові послуги надавалися у обсязі 1,6148 мільйона доларів. Вони стосувалися професійних і консалтингових послуг (40,8%), наукових і технічних послуг (9,4%), послуг сільського господарства та послуг видобутку (10,9%), послуг операційного лізингу (2,8%), послуг, пов'язаних із торгівлею, та посередницьких послуг (0,8%), інших ділових послуг (35,3%).

Найбільше такого виду послуг надавалося Кіпром (34%), Німеччиною (28%), Польщею (23%), Великою Британією і Австрією (по 5%), Російською Федерацією (3%), Грузією, Бельгією, Білоруссю, Словаччиною, Хорватією.

Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги виконувалися у обсязі 300 доларів закладами Грузії.

За обсягами імпорту всі країни-імпортери можна згрупувати наступним чином:

Таблиця 4

Групування країн-імпортерів послуг за обсягами наданих послуг

№	Обсяг імпорту послуг	Країни
1	Від 1,1 до 2,5405 мільйона доларів	Польща, Німеччина
2	Від 500,1 тисячі доларів до 1,0 мільйона доларів	Кіпр
3	Від 100,1 до 500,0 тисяч доларів	Австрія, Бельгія, Нідерланди, Російська Федерація, Словаччина, Швеція
4	Від 50,1 до 100,0 тисяч доларів	Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Чехія
5	Від 10,1 до 50,0 тисяч доларів	Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Молдова, Румунія, США, Угорщина, Франція
6	Від 5,1 до 10,0 тисяч доларів	Китай, Литва, Мексика
7	Від 1,1 до 5,0 тисяч доларів	Австралія, Вірменія, Греція, Ефіопія, Індія, Марокко, Сербія, Сінгапур, Туніс, Туреччина, Хорватія, Швейцарія, Японія
8	Менше 1,0 тисячі доларів	Азербайджан, Алжир, Боснія і Герцеговина, Колишня Югославська Республіка Македонія, Латвія, Норвегія, ОАЕ, Португалія, Словенія

Найактивніше здійснюють імпортні операції у сфері послуг заклади міста Тернополя (їх усього 31), Тернопільського (8), Борщівського і Шумського (по 3), Підволочиського і Теребовлянського (2) районів, міст Чорткова і Кременця, Бучацького, Гусятинського, Зборівського (3) районів (по 1) [8; 9; 12].

Практично відсутні об'єктивні й повноцінні дані про обсяги імпорту у розрізі районів і міст обласного підпорядкування.

Таблиця 5

Динаміка обсягів імпорту послуг у районах і містах обласного підпорядкування*, млн. дол.

Регіон	Роки							
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
м. Тернопіль	1,3652	3,4424	5,3355	6,8725	7,5932	4,7158	6,8644	5,1787
Борщівський	-				0,3953		0,3434	0,2243

Гусятинський	-				1,7053	0,8609		
Підволочиський	-	0,0306		0,1252	0,1657	0,1332		
Тернопільський	0,1748	0,9496	1,1234	1,3875	1,4280	1,1519	1,3762	0,8698
Чортківський	0,0748							
Шумський	-						0,8759	
Усього	1,6058	6,0642	8,55172	12,8648	12,6336	8,4678	10,3927	5,7889

*) За даними Головного управління статистики у Тернопільській області [8, 9, 12]

Джерела інформації:

1. Закон України про зовнішньоекономічну діяльність. Верховна Рада УРСР. Закон від 16.04.1991 № 959-ХІІ. Редакція від 07.08.2011.
2. Господарський кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. Редакція від 19.01.2012.
3. Бураковський, І. Теорія міжнародної торгівлі: Навч. посібник. Друге видання / І. Бураковський. – К.: Основи, 2000. – 240 с.
4. Дахно, І. І. Міжнародна торгівля. Видання 2-ге, доповнене. Навч. пос. / І. І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 296 с.
5. Заставецька, О. В. Тернопільська область: географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку / О. В. Заставецька. – Тернопіль. 1993. – 203 с.2.
6. Заставецька, О. Комплексний економічний і соціальний розвиток території: теоретичні і методичні основи дослідження / О. Заставецька – Тернопіль, 1997. – 233 с.
7. Зовнішньоекономічна діяльність на Тернопільщині / Тернопільський Енциклопедичний Словник / Передмова Геннадія Яворського. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. – Т. 1. А – Й. – 696 с. (стор. 655).
8. Зовнішньоекономічна діяльність Тернопільщини в 2014 році. Статистичний збірник / За редакцією Н. С. Дідуник; відповідальна за випуск Г. Ф. Романик. – Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 121 с.
9. Зовнішньоекономічна діяльність Тернопільської області за 2014 рік / Відповідальна за випуск Г. Ф. Романик. – Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015.
10. Статистичний збірник «Зовнішньоекономічна діяльність Тернопільщини в 2016 році / За редакцією Н. С. Дідуник; Відповідальні за випуск Н. В. Куніц і Г. Ф. Романик. – Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській області, 2017. – 135 с.
11. Статистичний щорічник Тернопільської області. 2014 рік. – Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 442 с.
12. Статистичний щорічник Тернопільської області. 2016 рік / За редакцією А. А. Чорного; Відповідальні за випуск Т. М. Гришук, Н. С. Дідуник. – Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській області, 2017. – 428 с.
13. Тернопіль і Тернопільщина. – Тернопіль, «Галс», 2001. – 54 с.
14. Універсальний словник-енциклопедія / Голов. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – К.: «Ірина», 1999. – 1551 с.
15. Школа, І. М. Міжнародні економічні відносини / І. М. Школа, В. М. Козменко. – Чернівці: «Рута», 1996. – 534 с.

проф. Сивий М. Я.

**ГЕОСАЙТИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПОДНІСТЕР'Я –ПОТЕНЦІЙНИЙ РЕСУРС
ГЕОТУРИЗМУ**

З метою розвитку туризму на потенційних туристичних територіях України Українською асоціацією активного та екологічного туризму (UATA) реалізується проект створення мережі Зелених Шляхів (Greenways), яка зарекомендувала себе в світі дією та ефективною моделлю комплексного розвитку. Створення Зелених Шляхів передбачає розбудову мережі туристичних маршрутів і забезпечення їх інфраструктурою, налагодження співпраці з територіями природно-заповідного фонду, залучення громад і сприяння розвитку туристичного бізнесу.

У цьому контексті нам було розроблено низку спеціалізованих маршрутів у межах виокремлених асоціацією 5 основних туристичних зон вздовж Дністра (Зелений Шлях) – Бучацької, Устечківської, Чортківської, Заліщицько-Касперівсько-Більчанської та Борщівсько-Скала-Подільської, рейтинговою з точки зору туристичної атрактивності, запропоновано основний геотуристичний шлях (геотраверс) для цих 5 районів, який ляже в основу майбутнього геопарку.

Пропонується 3 пішохідних та 3 автобусних маршрути у межах зазначених вище основних туристичних зон, а також геотраверс, в який включено найбільш атрактивні з різних позицій геосайти. Подібних маршрутів (пішохідних, велосипедних, кінних, автобусних) в подальшому можна розробити цілу низку,